

Obsah

Předmluva k českému vydání (<i>Václava Probstová</i>)	11
Předmluva (<i>Roy Schafer</i>)	14
Poděkování	16
Úvod	18

První část: Zahanbení, stud a ponížení

1 Úzkost být viděn: narcistická pýcha a narcistické ponížení	42
2 Upřený pohled, dominance a ponížení ve Schreberově případě	60
3 Zlepšení a zahanbení z citlivosti	79
4 Přenos na analytika jako vyloučeného (vnějšího) pozorovatele	96

Druhá část: Bezmoc, moc a dominance

5 Boj o dominanci v oidipské situaci	118
6 Bezmoc a uplatnění moci v analytické sesi	136
7 Pomsta a zášť v oidipské situaci	151

Třetí část: Truchlení, melancholie

a nutkání k opakování

8 Konflikt mezi truchlením a melancholií	168
9 Nutkání k opakování, závist a pud smrti	187

Literatura	202
Rejstřík	215
O autorovi	221

Předmluva k českému vydání

Péčí nakladatelství Triton, které se dlouhodobě a systematicky věnuje vydávání analytické literatury, se po úspěšném vydání monografie *Psychická útočiště* (1993, česky 2018) k českému čtenáři (opět v erudovaném překladu Evy Klimentové) dostává druhá kniha Johna Steinera, *Vidět a být viděn: Vystupování z psychického útočiště*, která vychází z devíti Steinerových statí publikovaných v letech 1996–2011. V monografii *Psychická útočiště* jsme měli možnost přiblížit se lidem, jejichž specificky organizovaná obranná struktura, tzv. patologická organizace osobnosti, je přechodnou oblastí mezi paranoidně-schizoidní a depresivní pozicí. Psychologický stav „psychického útočiště“ jim slouží jako obrana proti nesnesitelným perzekucím a depresivním úzkostem a umožňuje stažení a vyhnutí se emočnímu kontaktu, jak s ostatními/analytikem, tak s vnitřní a vnější realitou. Steiner ve své monografii předkládá čtenáři abstraktní pojmy – například paranoidně-schizoidní a depresivní pozice – natolik srozumitelným způsobem, že jeho kniha je podle ohlasů po vydání velmi užitečná pro praxi nejen analytiků a analytických terapeutů, ale i pro terapeuty pracující v jiných terapeutických modalitách.

Věřím, že tomu tak bude i u této publikace, která se věnuje úvahám o psychické změně a překážkách, s nimiž se během terapie pacient a jeho terapeut na cestě ke změně setkávají. Steiner se zde soustřeďuje především na různé aspekty studu a ponížení spojené s úzkostí vidět a být viděn v mnoha jejích podobách. Tedy na pocity, které lidé prožívají v procesu terapie, kdy dochází k vynořování se z psychického útočiště a ke konfrontaci s realitou oddělenosti, rozdílu a závislosti na analytikovi. V úvahách o obtížnosti tohoto procesu Steiner navazuje na Herberta Rosenfelda a jeho tvrzení, že nejdůležitější funkcí narcistického vztahu je zabránit

prožitku oddělenosti subjektu a objektu a ohrožení pocitu všemocnosti, který jedinec v tomto stavu fantazijně zažívá. Klinické příklady, které Steiner ve svých textech uvádí, doprovází podrobnými diskusemi, velmi detailně zkoumajícími různé projevy těchto prožitků v souvislosti s „expozicí“ během analytického setkání. Tyto diskuse patří mezi to nejinspirativnější, co v monografii najdeme, a je z nich patrné, jak zásadní je pro zpracování těchto pocitů především vnímavost, citlivost, ale také trpělivost terapeuta. Steinerovy klinické příklady potěší všechny, kdo se věnují terapii. Kdo z nás nezažil rozhořčení při pacientově napadání „náčelníka“ (důležitých postav psychoanalýzy), pocity, u nichž je stejně jako u dalších protipřenosových prožívání nejprve nezbytné být „zasažen“, teprve pak je možné je zpracovat a využít pro porozumění přenosové situaci.

Steiner je pevně ukotven v britské kleiniánské psychoanalytické tradici, která bývá spojována s prací s lidmi s ranou, často preoidiální patologií a kde, jak sám zmiňuje, nebylo téma studu a ponížení, na rozdíl od ego a self psychologie, dlouhou dobu tolik v popředí zájmu. Nabízí se otázka, zda úzkost být viděn a vidět není zastaralý koncept (ostatně jak mnozí tvrdí, stejně jako samotná psychoanalýza)? Vždyť v současnosti se častěji zdá, že spíše hrůza ze situace, kdy *nejíme* vidění, je analogií k „publish or perish – „buď viděn, nebo zahyneš“ a je spojena s pocity ohrožení a neexistence. Ostatně nejen mediálně známí pacienti k nám mnohdy přicházejí s již zpracovaným obrazem, který je výsledkem práce lidí, kteří jeho zpracování mají na starosti. Ale i u nás, kteří nejsme objektem takového dlouhodobě strategie, je náš vnější, ale i vnitřní obraz mnohdy v rozporu s úzkostmi, které doprovází situaci, v níž *skutečně vidění* jsme. Helene Deutschová již před sto lety hovořila s jistou mírou nadsázky o nás všech jako o „nedramatických typech podvodníka“, kteří se na rozdíl od skutečných podvodníků nesnaží o popření své identity, narcistický motiv našeho maskování je ale stále stejně zřejmý. V dnešní době podcastů, influencerů, kteří s lidmi žijí v jejich intimním prostoru a dokážou navázat pocity zdánlivě opravdový vztah, se skutečný obraz snad ještě více stává těžce odlišitelným od toho „mediálního“. Skutečný obraz

je doprovázen emočními stavy, které Steiner popisuje v rozmezí od těch nejméně závažných, jakými jsou například rozpaky, až po ty nejzávažnější, jako je ponížení a jeho doprovodné perzekuční fantazie. Dalším důležitým momentem Steinerových úvah je odmítání ženskosti, které chápe jako intoleranci vůči přijímající závislosti na dobrých objektech (zde je velký prostor pro všechny možné intolerance). Tato intolerance působí podobné problémy mužům i ženám. Odmítání tvořivého spojení, v němž se dávání a přijímání vzájemně doplňují, představuje potíže raných oidipských konfigurací, kdy odlišnost – ať už co se týče věku, velikosti, genderu či jakékoli vlastnosti – nebývá pociťována jako bolestná a přirozená stránka reality, nýbrž vyvolává pocity vykořisťování a nespravedlnosti, zášti a *ukřivdění*. Steiner hovoří o její „návykovosti a pocitech zvráceného uspokojení“, kdy pokud je pomsta pociťována jako nepřijatelná, promění se v ukřivdění a stane se základem psychického útočiště.

Jsem přesvědčena že text přinese mnoho podnětů k přemýšlení – diskuse, úvahy, oponování stanoviskům beze strachu ze „znemožnění“ je to, co chceme otevřít. Snad tomu napomohou i cenné a nejen pro klinickou práci užitečné Steinerovy úvahy o depresivním řešení oidipského konfliktu, který je spojen s pohybem a bojem na horizontále, nikoliv na vertikále (kdo je více a výše). Odpověď na otázku, zda je téma být viděn a vidět současné, nechám na čtenáři.

Václava Probstová